

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДЕЛЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ТВОРЧЕСКИ СЪЮЗИ ВЪВ ВАРНА ПРЕЗ 70-80-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК

Геновева Михова

Abstract: *The circumstances related to the construction of various professional cultural institutes in the city and the decentralisation of cultural life, conducive to the creation of divisions of all national creative unions in Varna, were analysed. The main content branches of the activity of the creative associations in the different genres of the arts were presented in the 1970s and 1980s, as well as the artistic production of the artists. They highlight the priorities of cultural policy for more spirituality in modern life.*

Keywords: *branches of creative unions, decentralisation of culture, social protection of culture*

През 70-те години на миналия век, в резултат от децентрализацията на културната дейност у нас, Варна вече разполага с широка мрежа от професионални културни институти в областта на театъра и музиката. Варненският драматичен театър „Стоян Бъчваров“ участва в културния живот на града и окръга като институция с дългогодишни традиции и завоюван престиж. Варненската филхармония, Държавната опера-Варна, Кукленият театър, Средното музикално училище вече са се оттласнали от началните години на създаването си и са се наложили като културни институции със солиден кадрови потенциал. Те са открити в кратък времеви интервал, непосредствено след приключването на Втората световна война – Музикалното училище – през 1945 г., Симфоничният оркестър – през 1946 г., Варненската областна народна опера – през 1947 г. (за отбелязване е, че Варненска общинска опера е била открита за първи път през м. юли 1930 г., като за целта от София е изпратен със специална мисия Стефан Македонски да се включи и да окаже съдействие за създаването ѝ и първите ѝ спектакли). През 1948 г. в Провадия се открива втори професионален държавен театър, а през 1953 г. вдига завесите си Варненският куклен театър. Забележително е, че симфоничният оркестър и операта се оглавяват от творци с европейска известност и с безспорен авторитет – Саша Попов, Петър

Райчев, Събчо Събев. При такава динамика и ръст на професионалните културни институти – за 4 години 4 института – кадровото им попълнение и професионалното израстване на творческите им състави става важен приоритет на културната политика. Тогава източник на изпълнителски кадри е бликащият извор на самодейността. Безспорно място в този процес има самодейният състав „Стефан Йовчев“, известен със значимото си място и влияние в културния живот на Варна. Той дава на десетки бележити творци пътен лист към голямото изкуство. Варненската общественост се опира в тази дейност на най-изтъкнатите творци, живеещи в окръга, които съставляват солидно кадрово ядро за създаването на новите професионални звена в конструкцията на културния живот. В театъра, операта, симфоничния оркестър се изявяват ярки таланти. Стартът, който е взет през 50-те години, когато само през 1950 и 1951 г. седем варненски творци стават лауреати на Димитровска награда, продължава с ускорен темп. От 1960 до 1975 г. на варненци са присъдени 18 звания „заслужил“ и „народен“ и с още 14 се увеличават лауреатите на Димитровска награда.

Наличието на културни институти, които играят все по-голяма роля в културния живот в регионален и национален мащаб, създава благоприятни предпоставки за организационното обособяване на творците от различните жанрове на изкуството в общности, явяващи се

поделения на националните творчески съюзи. Така например наличието на опера, симфоничен оркестър и музикално училище благоприятстват възникването на Групата на композиторите (1959 г.). Разширяването на мрежата от средства за масова информация съдейства за организационното обособяване на Дружеството на журналистите (1957 г.). Създаването на Държавното книгоиздателство „Георги Бакалов“ през 1960 г. и алманах „Простори“ през 1961 г. предшества сдружаването на литературните творци в Дружество на писателите (1972 г.) и Дружество на преводачите (1976 г.). Мащабното промишлено, курортно, жилищно, културно строителство обуславя учредяването на Дружеството на архитектите (1961 г.). Наличието на тези творчески обединения и значимата им роля в културния живот на окръга ги превръщат в приоритет на провежданата културна политика, а 70-те и 80-те години на миналия век са десетилетията, които бележат своеобразен подем в дейността им.

Значим ръст в числения състав и изявите си отбелязва Групата на варненските художници, наследник на едно от най-старите творчески обединения в града. На 14 юни 1943 г. във Варна е учредено първото Дружество на варненските художници с председател Стефан Гадуларов и членове на настоятелството Петър Михайлов, Милен Сакъзов, Йордан Пиндиков и Боян Преславски. То е предшествано от обща изложба с творби на варненски художници, организирана през пролетта на същата година. В приетия устав на дружеството е формулирана основната му цел: да сдружава способните и работливи художници от областта на свободните и приложни изобразителни изкуства; да се грижи за подобряване условията на творческа работа на членовете си и да защитава интересите им; да следи всички течения в изкуството и да ги прави достойни на своите членове и на обществото; да работи за изграждане на собствен дом и на постоянна художествена галерия. Дружеството се ангажира със задачата да устройва художествени изложби на членовете си, включително и извън страната. В устава е предвидено, освен редовните членове, наличието на спомагателни членове за граждани и гражданки, проявяващи се като

приятели и покровители на изобразителното изкуство. За особени заслуги към дружеството е въведен статут на почетни членове, решение за което се взема на общото събрание. Изложбите, които дружеството възнамерява да организира, са от три типа – общи, съвместно с други дружества, редовни, които се провеждат ежегодно в първия неделен ден на м. декември, и частни – на отделни членове. За участието в изложби се произнася избрано от общото събрание жури. Тези основни положения са и ориентир за дейността на бъдещия приемник на дружеството в лицето на Групата на художниците към СБХ.

В началото на 70-те години във Варна се набелязва осезаем приток на талантиливи млади художници, завършили различни специалности в Художествената академия-София, Великотърновския университет и др. Част от тях се завръщат в родния си град, но много други избират за реализацията си Варна като голям културен център, привлечени от създаващата се среда на единомишленици и творческа атмосфера за изява и израстване. Творчески секретар на групата тогава е Беньо Бенев, подкрепян в дейността си от една утвърдена генерация художници – Альоша Кафеджийски, Дария Василянска, Маргарита Денева, Христо Веков, Кина Петрова, Йордан Йорданов, Ангел Атанасов и др. Членовете на СБХ от варненската група по това време са 12. Постепенно към групата се присъединяват Стоимен Стоилов, Ванко Урумов, Емил Попгенчев, Снежина Попгенчева, последвани от Георги Лечев, Петьо Маринов, Милко Божков, Димитър Трайчев, Мария Зафиркова, Радко Мурзов, Венцислав Антонов, Тома Томов, Владимир Иванов, Александър Капричев, Николай Николов и още много други току-що завършили млади творци на изобразителното изкуство – Явор Цанев, Васил Василев, Валери Чакалов, Венелин Иванов, Валентин Петров, Марин Йорданов и др. В групата се включват и изкуствоведи от тази област – Пламена Димитрова-Рачева, Румен Серафимов, Виолета Вълканова и др., които представят и анализират творчеството на колегите си и го популяризират. Представители на тази нова генерация спечелват доверието да поемат ръководството

на групата. За творчески секретар е избран Стоимен Стоилов, за негов заместник – Ванко Урумов, за председател на Художествения съвет – Альоша Кафеджийски.

Дейността на групата съществено се обогатява. До визирания период Варна е домакин само на една национална изява в областта на изобразителното изкуство – Националната изложба „Скулптура на открито“, ситуирана в Морската градина. Постиженията на варненските творци в графиката стават повод и основание Варна да предложи и да получи домакинството на Международното биенале на графиката (1981 г.), което понастоящем е една от най-авторитетните международни прояви в културния календар на Варна. През 1980 г. се организира Националната художествена изложба „Художникът и мирът“. Тя е показана в изложбената зала на Двореца на културата и спорта. В общите художествени изложби на СБХ нараства значително участието на варненци. В три поредни изложби (1981-1983 г.) са приети и изложени 500 техни творби. Общите художествени изложби на групата се превръщат в значими културни събития на града както с нарастващия брой участници, така и с високото художествено равнище на творбите. След всяка изложба следват оживени обсъждания и горещи дискусии. Културният календар на групата изобилства от изложбите на отделни творци от групата. Почесто явление стават гостувания на изтъкнати творци от столицата и други региони. За една година организирани общи и индивидуални изложби достигат 36 на брой. В новооткритите камерни изложбени зали и в подходящи помещения в предприятия, учебни заведения, читалища, във файетата на културни домове, почивни станции, хотели се откриват камерни изложби, които създават големи възможности за близко общуване на повече хора с изобразителното изкуство. От втората половина на 1979 г. до края на 1982 г. във Варна са открити 257 изложби, които създават своя постоянна публика от ценители. Не закъсняват и заслужените признания – награди от няколко издания на международни биенале на графиката – от Варна за Стоимен Стоилов, Милко Божков, Георги Лечев, от Венеция и Риека за

Стоимен Стоилов и др. Трима варненски художници – Стоимен Стоилов, Ванко Урумов и Альоша Кафеджийски – едновременно получават званието „Заслужил художник“. Членовете на СБХ във Варна в средата на 80-те години нарастват от 12 на 36.

Варненската общественост по достойнство оценява постиженията на групата на художниците и приноса ѝ към духовна Варна. В отговор се решават редица назрели въпроси, свързани със създаването на условия за работа на творците. Един от тях е предоставяне на ателиета за творческа дейност. Сградата на старата фабрика „Вулкан“ се трансформира в ателиен комплекс, в който последователно се устройва база за дейност на 65 художници, като броят на ателиетата нараства в годините на 56. Артистичният комплекс се превръща в център за общуване както на самите творци, така и на творците с почитателите на изобразителното изкуство. В него се създават две графична печатни бази – за висок и дълбок печат за нуждите на обитаващите го художници и за гостуващи участници в биеналето на графиката. Ето какво споделя за тази придобивка проф. Стоимен Стоилов: „Вулкан беше емблематично място от живота на варненските художници, една умножена енергия. Творческата атмосфера беше чудесна, затова и остави знак във времето. Събирането на толкова художници заедно, контактите и възможностите да общуват, а и да обменят идеи в областта на изкуството, раждаха творчество“ [3]. Като база за творческо общуване групата се сдобива с Дом на художника на ул. „Крали Марко“, в който се предоставят ателиета на 4-ма художници. В новостроящи се жилищни блокове се изграждат ателиета за 8 членове на групата. В района на Виница целево се предоставят 6 парцела с възможности за изграждане на ателийна база. Намира решение и големият проблем за Художествената галерия. Наличната постоянна картинна галерия, открита през 1949 г., вече не отговаря на нарастващите потребности на групата и града. Последва съвременно решение на въпроса и сградата на бившата Първа мъжка гимназия се реконструира за нуждите на Художествената галерия. Тя става и база и на Международното биенале на графиката.

Създават се и нови галерии и художествени сбирки в общините – Провадия, Суворово, Девня и др.

Отделят се значителни средства за попълването на фондовете на Художествената галерия. За финансова и морална подкрепа на творците се стимулират откупки на художествени творби. Освен Окръжният и Градският съвет за култура откупки правят предприятия, учреждения, висши учебни заведения и др. Впечатляваща е колекцията от откупени творби на Икономически университет-Варна, чието начало е от този период. Голям принос в това отношение има и Параходство „Български морски флот“ с генерален директор капитан далечно плаване Атанас Йонков. Материалното стимулиране на творците се осъществява и под формата на социални поръчки. За новостроящите се кораби, хотели, административни сгради и др. се договаря изработването и закупуването на произведения на изобразителното изкуство, което също е израз на подкрепа към творците. Това са присъщи стимулационни механизми, съответстващи на тогавашната система за организация на културния живот, колкото и непривични да изглеждат някои от тях в съвременните условия.

Седемдесетте и осемдесетте години на миналия век са времето, в което групата на варненските художници се включва със своя творчески потенциал във възстановяването и осъвременяването на традицията за синтез на архитектурата с изобразителното изкуство. И днес заставаме с възхищение пред старите очарователни сгради, където съжителстват по неповторим начин тези две изкуства. И с чувство за вина възприемаме сивеещите жилищни, административни, училищни сгради, чийто нелицеприятен облик обикновено оправдаваме с динамиката на времето и неотложните нужди, наложени от голямата миграция към градовете. Този синтез е потърсен при изграждането на настоящата сграда на Община Варна, където са изпълнени монументални творби на Альоша Кафеджийски, Ванко Урумов, Стоимен Стоилов, при строителството на Фестивалния комплекс, Гранд хотел Варна, хотел „Черно море“, някои учебни заведения др. представителни сгради.

Постиженията на групата на художниците във визириания времеви отрязък дават основание да направим аналогия с посланията, отправени по повод на проведената във Варна на 3 август 1930 г. Първа национална обща художествена изложба, състояла се в съществуващата тогава зала до Летния театър. Изложбата е общо дело на варненската общественост и Художествената академия-София. При откриването ѝ представителят на Художествената академия предрича на Варна бъдеще и роля на огнище, където ще се събират културните прояви на народите на Балканите. В словото си известният скулптор Иван Лазаров изтъква, че Варна създава уютен кът за българския художник, където той чрез творбите си да открие душата си за своя народ. Преди близо столетие той прави смела прогноза, която времето потвърждава категорично: „Варна ще играе голяма роля в българското изкуство, ще спомогне и за духовното ни сближаване с чуждия свят“.

Впечатляващо е развитието на Дружеството на архитектите през тези две десетилетия. Първообраз на сдружаването на творците от този жанр е създаденото на 17 юли 1930 г. във Варна Дружество на свободно практикуващите инженер-архитекти с председател Стефан Бенев и секретар-касиер Асен Халачев. В него се обединяват инженери и архитекти. В следващите години към десетте учредители се присъединяват нови сподвижници и за по-малко от десетилетие дружеството наброява 53 членове (по данни от отчетното събрание на 8.06.1938 г.). През 1961 г., като поделение на Съюза на архитектите в България, е учредено новото варненско дружество на архитектите. То подчинява дейността си на целите на САБ – да утвърждава архитектурата като изкуство, както и ценностите и резултатите на архитектурното творчество, да защитава професионално-творческите интереси на архитектите и да съдейства за творческото и професионалното им израстване, да работи за хармоничното и устойчиво изграждане на населените места. По време на мащабното строителство, което съпътства развитието на икономиката, образованието, науката, здравеопазването, благоустройственото дело и др. сектори колегията

на варненските архитекти нараства числено, като се повишава и професионалният им опит и майсторство. Тя вече има своите лауреати на Димитровска награда, с което звание е удостоен екипът на арх. Колчев за проектирането и изграждането на Двореца на културата и спорта. Тепърва предстои строителството на Аспарухов мост, на Фестивалния и конгресен център, предполагащо нови архитектурни решения и новаторски подходи. Като показан образец на съвременен жилищен комплекс е проектирано и реализирано изграждането на квартал „Чайка“ с оглед представянето му като модерно за времето си решение във връзка със Международния конгрес на архитектите, чийто домакин е Варна. Благоустройственият план на Варна включва изграждането на редица съоръжения, които не са познати дотогава в практиката на града от рода на подлезите, които да облекчават пешеходното движение и неговото обезопасяване. Входните артерии на града придобиват нов модерен облик. Варненската колегия откликва на повика да се даде шанс за нов живот на възрожденската архитектура. В този стил са изградени сградите на Етнографския музей, на Музея „Нова Варна“, на комплекса „Вароша“ в Провадия, на етнографския комплекс в Кипра и др. В това направление се откроява със заслугите си арх. Камен Горанов. Варна е един от първите градове, от които започва строителството на магистрали в стратегически направления.

Дружеството на архитектите полага специални грижи за популяризиране на съвременни архитектурни решения от практиките на развитите страни. В Дома на архитекта, изграден през разглеждания период, ежеседмично се организират творчески срещи с видео-покази на модерни образци на съвременната архитектура в различни области на живота. Те са съпътствани от оживени дискусии, свързани със съвместяването на модерността с традициите на българската архитектура.

Със своите постижения и изпреварващи времето и съществуващите практики в областта на архитектурните решения варненските архитекти придобиват завиден опит и национален престиж. Израз на признание към новаторските им решения е изборът на арх. Нягол

Петков за първи зам. председател на САБ, а по-късно и привличането на работа в него на арх. Людмил Банев. Към тези имена и техния принос в развитието на града и обогатяването на архитектурния му образ с новаторски решения задължително трябва да се добави името на арх. Варужан Мануян, дългогодишен главен архитект на Варна.

В развитието на литературния живот във Варна и окръга се включва още един фактор, представляван от Дружеството на писателите. В първите едно-две десетилетия след установяването на социалистическата система групирането и творческото общуване на местните литературни творци се осъществява около писателя Кръстьо Белев. По-късно те създават своя общност с председател Тихомир Йорданов.

Литературна група е съществувала в средата на 60-те години (1964 г.) към Дома на транспортните работници, в която са участвали Никола Радев, Кольо Севов, Тодор Ризников, Богомил Тодоров, Турхан Расиев, Ружа Велчева, Димитър Атанасов, Боян Върбанов, Трифон Игнатов, Атанас Стоев, Иван Бориславов, Панчо Недев, Михаил Михайлов, Христо Германов, Михо Стойчев, Симеон Илиев, Михаил Михайловски, Цвятко Дечев, Дора Николова, Христо Боранов, Живоदार Душков [1]. Неин ръководител е Кольо Севов.

През 1967 г. се създава първия Клуб на младите литературни творци с председател Никола Радев. В него се включват Богомил Тодоров, Христо Германов, Димитър Атанасов, Кристина Красен, Атанас Стоев, Богомил Трифонов, Михо Стойчев, Симеон Илиев и др. Поради липса на собствена база за изявите им, сбирките им първоначално се провеждат ежеседмично в залата на Окръжния комитет на Комсомола на ул. „Шипка“ № 6, а по-късно – в сладкарница „Дръзки“ на ул. „Червеноармейска“. Тези сбирки се изразяват в импровизирани литературни четения и творчески дискусии относно представяните от членовете на клуба творби. Клубът има и своите обществени изяви в книжарници, учебни заведения, младежки организации. Със създаването на Клуба на младата творческа интелигенция „Искра“-Варна през 1969 г. дейността на клуба замира, а

изявите на младите творци се концентрират в новооткрития Младежки дом.

През 1972 г. по решение на Съюза на българските писатели, оглавяван тогава от Любомир Левчев, започва създаването на регионални дружества на писателите, чието ръководство се поема от членове на СБП, в повечето случаи живеещи в София. За председател на новосформираното дружество на писателите във Варна е избран Върбан Стаматов. Местните членове на СБП тогава са: Атанас Мочуров, Петър Алипиев, Кольо Севов. Петър Алипиев е на работа в Книгоиздателство „Георги Бакалов“ като завеждащ отдел, Атанас Мочуров и Михаил Михайловски – в алманаха „Простори“, а Кольо Севов – на щат в Националния младежки строеж-Девня. През 1975 г. стават промени в ръководството и за председател е избран Кольо Севов. Към дейността на дружеството се присъединява Никола Радев, който в края на 80-те години поема ръководството му.

Дружеството на писателите става инициатор на редица интересни начинания. Започва поредица от национални теоретични конференции с домакинство на Варна, в които участват изтъкнати български писатели от цялата страна. Първата от тях, с основен докладчик професор Бистра Цветкова от СУ „Св. Климент Охридски“, е посветена на литературата с историческа тематика. Темата на следващата конференция е „Регионално, национално и интернационално в литературата“ с докладчик Ефрем Карамфилов. Третата конференция се концентрира върху проблема „Литературата и фактът“ с основен доклад на Николай Христов. Докладите и изразените становища в дискусиите се публикуват в алманаха „Простори“. Чрез тези конференции литературният живот в града се обогатява с дискусии по принципно важни за литературата проблеми, разисквани от професионално подготвени и компетентни участници. Друга крупна инициатива на дружеството е създаването на Театър на поезията. В него участват писатели с безспорен авторитет, ползващи се с голяма популярност. Павел Матов, Любомир Левчев, Александър Геров, Иван Динков, Слав Караславов и др. споделят с варненската

публика своите поетични изповеди и отправят послания за повече духовност. Всяка седмица в Дома на писателя, предоставен на дружеството през този период като творческа база, се събират на лирични понеделници ценителите на съвременната поезия за творческа среща с нейни създатели у нас и от други страни. За варненци е неповторимо преживяване литературното четене с изтъкнати писатели в международен мащаб, дошли на българска земя на Писателската среща за мир по време на гостуването им в нашия град, сред които Евгений Евтушенко, Уилям Мередит, Уилям Сароян и др. Вълнуващи срещи в общинските центрове, в съставните им селища, в десетки трудови колективи са проведени с български писатели по време на т. нар. „Литературен десант“ във Варна, организиран от Съюза на българските писатели и поделението му във Варна и варненската културна общественост.

За стимулирането на литературното творчество се практикуват различни форми. Между тях са контрактами, предоставяни на писатели срещу определен творчески ангажимент. Възложител на тези социални поръчки са Окръжният, Общинските и Градските съвети за култура, както и големи промишлени предприятия – Корабостроителният завод, Български морски флот, Промишлено-строителен и транспортен комплекс-Девня, Стопанският химически комбинат-Девня и др. Контрактами са договаряни с Васил Попов, от което българската литература се обогати с романа му „Низината“, с Никола Радев, плод на чийто творчески ангажимент е книгата му „Истина без давност“ и др. Контрактами са сключвани по различни поводи с всички членове на СБП от Варна. С така наречените „малки“ контрактами е подпомагано творчеството на автори от дружеството, които не са членове на СБП.

Стимулиране на писателското творчество се осъществява и чрез обявяването на литературни конкурси, на награди за литература, посветена на определена тематика. От този род са присъжданите от 1970 г. Дългополски награди за литература, отразяващи живота на селото и на неговите труженици. Лауреати на тези награди са Андрей Германов, Васил По-

пов, Слав Караславов, Стойчо Стойчев, Йордан Кацаров, Анчо Калоянов, Иван Вълчев и др. Присъждана е и литературната награда „Девня“, носители на която са Кольо Севов, Михаил Берберов и др.

Наличието на Книгоиздателство „Георги Бакалов“, е голямо предимство за града в организацията на литературния живот. То генерира атмосфера за утвърждаването на високи художествени критерии. То улеснява контактите с литературни среди от столицата и други региони. Домът на писателя е благоприятна база за общуване, за популяризиране на творчеството на варненските писатели, за контакти с пишещите братя от други региони. Издаването на алманаха „Простори“ се превръща в един от ефективните фактори за творческо израстване на варненските творци, предоставящо им трибуна за изява и възможност за професионална реализация.

В крайна сметка смисълът на всичко това се изразява с книгите, написани от варненски автори, от членове на дружеството от София и други населени места, както и по социални поръчки на Варна с принос към българската литература. Между тях заслужава да отбележим „Флагманът“ на Върбан Стаматов, „Низината“ на Васил Попов, книгите на Никола Радев „Седем ключа на вода“, за която получава Голямата награда „Варна“ (1970) „Маримани“ (1971), „Море на вторите бащи“ (1975 г.), „Истина без давност“ (1978 г.), „Залезът на морските вълци“ (1987 г.) [2]. Под обединяващото заглавие „Лирика“, чието първо издание е през 1961 г., Петър Алипиев прибавя нови стихотворения, като израз на големия си талант. Същевременно той се проявява като преводач на поезията на Александър Пушкин и други съветски и руски поети. Значимо е творчеството на Атанас Мочуров през този период, който се проявява като белетрист, поет, литературен критик, драматург. Негови са романите от това време „Последното отечество“ (1977 г.), „Покажи ми пътя към дома“ (1982 г.), „И над бездната има небе“ (1983 г.), „Билките се будят нощем“ (1989 г.), „Странникът“ (1990 г.) и др., поетичните книги „Но животът е прекрасен“ (1972 г.), „Кой ще спре дъжда“ (1976 г.), „Всичко съм простил“ (1977 г.), „Говоря ти

сега“ (1983 г.), „Сирашки сняг“ (1986 г.). Кольо Севов издава стихосбирките си „Есенно море“ (1976 г.), „Походно легло“ (1978 г.), „Насрещни ветрове“ (1980 г.), публицистичната книга „Моите странствания“ и др. Събитие в литературния живот на окръга е поетичната книга „Девненско ято“, представяща младите автори, работещи в Девня. Неизменно верни на поезията остават талантиливи автори като Иван Ставрев с неговата широта на духа и Фикри Шукриев с неговата оригинална образност и дълбока чувствителност. През 1979 г. излиза романът на Тодор Ризников „Ловецът на диви патици“. Седемдесетте години са началото на плодотворното и на високо художествено равнище творчество в областта на литературната критика на Панко Анчев, който в идните години ни поднася поредица от талантиливи книги с дълбоки литературни анализи.

През 1976 г. Варна се сдобива и с Дружество на преводачите като поделение на Съюза на преводачите в България (СПБ). За негов председател е избран Иван Троянски, а за секретар – Петър Алипиев. В него като преводачи се проявяват Иван Иванов от английски език, Тихомир Йорданов от руски език, Иван Троянски от литовски и др. Ценна придобивка са превода на стихосбирката на Едуардас Межелайтис „Контрапункт“, посетил Варна по този повод. Варненските преводачи подпомагат с преводите си от различни езици ДИ „Георги Бакалов“ в интересната поредица „Морски новели“. Дружеството има по-малко публични изяви и много повече делнична работа, за да достигат до българските читатели повече литературни творби на чуждестранни автори, отличаващи се с високо художествено равнище.

Групата на композиторите във Варна е сформирана през 1959 г. Тя също има свой първообраз от по-далечни времена, когато на 15.11.1925 г. по инициатива на Георги Попов, Стоян Георгиев и К. Николов хористи от църковните хорове в града основават певческо-музикално дружество, названо „Морски звуци“. Според приетия устав то обединява учредителите си около целта „...да издирва, култивира и изнася художествена народна музика, като се грижи за нейното широко разпространение,

да култивира музикален усет и любов към музиката“. Една от конкретните му мащабни задачи се заключава в създаването на музикална библиотека в града с оригинални или заверени преписи на произведенията на всички български композитори. От учредяването му до 1938 г. председател на дружеството е Стоян Георгиев, след което ръководството е поето от Боян Абаджиев Иванов. През 60-те години основно действащо лице в Групата на композиторите, създадена през 1959 г., е музикологът Йордан Каранов, който извършва главно просветителска дейност в областта на музикалното възпитание. Гласък на работата на групата дава установилият се в града композитор и диригент Емил Главанаков.

През 70-те години в Симфоничния оркестър са назначени на работа Йордан Дафов – композитор и диригент и Милко Коларов – като стажант-диригент. В лицето на последния градът се сдобива с един талантлив композитор с многолико творчество. Това е бъдещият председател на Групата на композиторите. В следващите две десетилетия дейността на тази творческа общност е свързана главно с неговия творчески път, с композиторската му дейност, както и с идеите му относно мястото на Варна като музикален център. Ползотворно се отразява присъединяването към групата на н. а. Иван Маринов, назначен първоначално за главен художествен ръководител на Варненската филхармония, а по-късно и на операта. Иван Маринов е дългогодишен председател на организационния комитет на ММФ „Варненско лято“ с голям принос в отстояване на художествения му облик и равнище.

В дейността на групата на композиторите се включва отдаване признание на музикалното културно наследство на Варна. За целта проф. Милко Коларов става инициатор на учредяването на фондация „Добри Христов“ и я оглавява, която прави достойние на варненското гражданство колосалната дейност на този голям композитор и радетел на българското в музикалното ни изкуство. Проф. Милко Коларов е класически пример за признателност към своите учители – Панчо Владигеров, Константин Илиев и др., почита към които той изразява чрез инициране и собствено

участие в изпълнение на техни произведения, чрез посвещаване на собствени творби в тяхна памет. Със съдействието на групата Варна обогатява контактите си с най-значимите български композитори – Панчо Владигеров, Парашкев Хаджиев, Марин Големинов, Васил Казанджиев, проф. Пенчо Стоянов, проф. Димитър Христов и др. Почетни граждани на Варна стават Панчо Владигеров и Иван Маринов. Започнал творческата си дейност със Симфоничните вариации (1973 г.), Милко Коларов създава в следващите години значими произведения – ораторията „Април 1976“ за смесен хор, соло мецосопран, четец и симфоничен оркестър (1978 г.), Концерт за кларинет и оркестър (1981 г.), Концерт за цигулка и оркестър (1984 г.). Забележителен момент относно последното произведение е, че то се осъществява в творчески контакт с другите музикални институции и творчески групи в града. Първото му изпълнение е от Варненската филхармония с диригент Иван Маринов и солист Минчо Минчев, а обложката на плочата със записа му е по проект на Милко Божков. Музикално-сценични произведения от този период са „Корени“ („Корен дълбоко в небето“) – балет (1986 г.) и „Най-щастливия човек“ (1990 г.) – опера приказка. В областта на камерната музика се открояват Вокалният цикъл „Позиции“ по стихове на Владимир Башев (1971 г.), Соната за соло цигулка (1985 г.) и 11 пиеси за пиано „Приказни пътечки (1985 г.). През периода 1970-1990 г. Милко Коларов, в творческо сътрудничество с Драматичния и Кукления театър, е автор на театрална музика за 5 постановки – „Най-щастливия човек“ от Максим Асенов (1977 г.), „Албена“ от Йордан Йовков (1979 г.), „Палечко“ от Валери Петров (1985 г.), „Само дом, легло и църква“ от Дарио Фо (1987 г.), „Сдружени убийци“ от Робер Тома (1989 г.). Известност му носят хоровите му цикли и над 100 солови, хорови песни и инструментални пиеси. Признанието към Милко Коларов и неговото творчество отдавна е прескочило границите на България. Негови произведения са изпълнявани, записвани и издавани в Русия, Италия, Великобритания, Германия, Австрия, Швейцария, Франция, Япония, Холандия, САЩ и др. [4]. Групата на

композиторите участва активно в съставянето на програмите за ММФ „Варненско лято“ и години наред има собствено присъствие в концертните му изяви. Вече е традиция новите произведения на проф. Милко Коларов да се включват в програмата на фестивала. Така една малка по численост творческа група успява да защити едно достойно място в културния живот на Варна и в международния ѝ културен календар, за да бъде тя не само домакин на гостуващи елитни състави и изпълнители, но и равностоен техен партньор със собствен творчески капацитет.

Дейността на Дружеството на журналистите във Варна датира от 1957 г. Тогава в него се извяват представители на печатните издания в областта (в-к „Народно дело“ и многотиражките) и работещите в Радио Варна. През 70-те години Варна вече се намесва в програмите на Българската национална телевизия, отначало със свой кореспондент (Георги Смиленов), след това с Програма „Море“ и най-после със собствен телевизионен център, който произвежда своя програма. Журналистическата колегия нараства. В него се оформят две структурни звена – дружество на журналистите от печата и на тези от електронните медии. Наред с утвърдените имена на дългогодишните радиожурналисти и майстори на словото в печата се включва ново попълнение телевизионни журналисти, които идват от различни специалности и тепърва им предстои да усвояват спецификата на телевизионната журналистика. Там намират поле за изява част от работещите в печата и радиото. В-к „Народно дело“ набира популярност и достига тиража на най-четените централни вестници, за чийто абонамент се полагат специални грижи. Откриват се многотиражни вестници в почти всички големи предприятия. Журналистическото дружество подкрепя новите въведения в списването на в-к „Народно дело“. Въвеждат се сменните страници, в които се поместват повече местни новини от общините и съставните им села. Създава се специална страница за литература и изкуство „Хоризонт“, която излиза всяка седмица – една нова трибуна за творците и за ценителите на духовността. Нова специфика за Радио Варна са предаванията на

чужди езици за туристите като компенсация на липсата на достъп до техните медии. Варненските журналисти представят постижения и проблеми в изграждането на големите национални обекти на наша територия – строителството на Девненския промишлен комплекс, на Фериботния комплекс Варна-Иличовск, на разширението на Корабостроителния завод, строителството на Аспарухов мост и др., както и на богатия културен календар на града. Изграждането на собствена база на Телевизионния център с оборудвани за целта съвременни студиа става предпоставка за повишаване качеството на телевизионната продукция, открива нови възможности за изява.

Несъмнено дейността на творческите групи във визирания период носи отпечатък на времето, на системата, с чиито социални норми е съобразявана. Практиките за социална протекция на изкуството в своята цялост включват възможните и привични за нея механизми за подкрепа и стимулиране на творческите процеси. Безспорно е, че налагането на метода на социалистическия реализъм и извеждането на класово-партийния подход като критерий за оценка на творчеството, обезсилващи приоритета на високите художествени достойнства на творбите, имат за последствия редица ограничения в творческата дейност. Въпреки това, би било основателно и обективно да се приеме като заключение, че през 70-те и 80-те години на миналия век те до голяма степен вече са преодолен и че тези десетилетия са един малък ренесанс в живота на духовна Варна, едно неповторимо време на значими творчески постижения, което ще остане в културната ѝ история.

*

* *

На 18 март 1923 г. група варненски творци – артисти, художници, архитекти и журналисти – учредяват Дружество „Дом на изкуствата“. Дружеството си поставя две основни цели. Първата – да организира всички ратници в полето на изкуството и печата, за да бъде тяхната творческа работа по-резултатна, тъй като Варна разполага с достатъчно творци, които даже не се познават един друг и не са получили признание и известност само поради от-

съствието на културен институт за подкрепа, насърчение и популяризиране на тяхното творчество. Втората цел е изразена по следния начин: Да се изгради Дом на изкуствата – стряха, която да приюти всички творци в града и да им осигури условия за творческа работа, обмяна на идеи и общуване с ценителите на изкуствата. Надяваме се, че в недалечното бъдеще и това въжделение на варненските творци, изказано преди век, ще намери подходящо решение и че това ще се отрази благоприятно върху културния градеж на нашия град.

Литература:

Велчева, Ружа. 2003. Любовни досиета.

Иванов, Никола. 2018. Писател с уникална книга. В: Книга за Никола Радев. Под редакцията на Никола Иванов. Изд. „Славена“, Варна, с. 4-48.

Идеята Вулкан. 2012. Изд. Славена“, Варна

Коларов, Милко. 2019. Записки. Изд. „Славена“, Варна.

За контакти:

Доц. д-р Геновева Михова

*Център за демографски изследвания
и обучение*

E-mail: g.mihova@abv.bg